

TOHTOREITA, TOHTOREITA

Suomen Akatemian pääjohtaja Raimo Väyrynen on useammassakin yhteydessä ilmaissut huolensa väitöskirjojen massatuonnosta ja siihen kytkeytyvästä vaarasta väitöskirjojen tason laskuun. Päätoimittaja Jari Eskola puolestaan kyselee viimeisimmässä Kasvatus-lehdessä sen perään, ovatko väitöskirjojen vaatimukset madaltuneet ja jatkotutkintokelpoisuudet löystyneet, kun jokaisen pitää ennen eläkkettään tai viimeistään siellä juosta maraton ja tehdä väitöskirja. Hän väittää, että yhdenlainen ”väitöskirjashoppailu” on lisääntymään päin. Mennään yli sieltä, missä esteet ovat matalimmat, hinnat halvimmat ja tuotantotavoitteet korkeimmat. Tämähän sopii hyvin aikakaudelle, jossa oppiaineet, laitokset, tieteenalat ja yliopistot pannaan hallinnon ja sen auguuriin toimesta erilaisen kilpailuttamisen, laaduntarkkailun, itsensä-tirkistelyn ja tuloksellisuusmitannan alati pyöriivän lihamyllyyn.

Suomessa tahdottiin 1990-luvulla monin tavoin vankentaa ja ammatillistaa yliopistojen tutkijankoulutusta. Maahan luotiin lähinnä ulkomaisten mallien siivittämänä oma omituinen tutkijakoulujärjestelmänsä. Samoihin aikoihin vahvistettiin yliopistojen ja opetusministeriön välistä tuloneuvottelujärjestelmää. Yliopistojen rahoitus siidottiin vahvoihin säikeihin tulohajaukseen ja sen keskeisenä osana tohtori- ja maisterituotantolupauksiin. Tohtoritutkintojen määrä onkin yli kolminkertaistunut Suomessa 1980-luvun lopusta lähtien. Kasvu tapahtui pääosin 1990-luvulla valmistuneiden tohtorien määrän kohotessa vajaasta 400:sta noin 1200:aan. Vuonna 2004 valmistui jo 1399 tohtoria, joka taitaa olla yksi kappale tavoitteita vähemmän.

On paikallaan vahvasti alleviivata, että kaikista Suomen tohtoreista ylivoimainen pääosa valmistuu lääke- ja luonnontieteistä. Lääketieteestä valmistui väitelleistä vuosina 1989–2002 liki neljäsosa (23,7%), luonnontieteistä miltei saman verran (21,8%). Selvänä kolmosena seurasivat tekniset tieteet, joista valmistui miltei joka kuudes tohtori (15,5%). Noilta aloilta valmistui siis yhteensä 61 prosenttia Suomen tohtoreista, runsaana kymmenenä vuotena reippaasti yli 7000. Vastaavasti tohtoritutkintojen markat ja eurot virtaavat vuodelain tuohon suuntaan. Samaan aikaan humanis-

tisista tieteistä valmistui tohtoreita noin 1000 ja yhteiskuntatieteistä noin 800.

Vaikka kasvatusalakin on alkanut tuottaa tohtoreita aiempaa isommalla kauhalla, on sen osuus suomalaisista tohtoreista edelleen varsin vaatimaton. Kun lääketieteessä väitteli lähes puolet (45%) ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista, väitteli kasvatustieteessä vastaavasti heistä muutama prosentti (3%). Kasvatustieteistä valmistui tuolla ajanvälillä tähän maahan noin 500 tohtoria eli noin viisi prosenttia maan tohtoreista.

Vuonna 2004 valmistui 79 kasvatustieteiden tohtoria. Luku on noin viisinkertainen vuoteen 1990 (12) ja noin 16-kertainen vuoden 1981 lukuun (5) verraten. Kasvatustieteiden tohtoritutkinto onkin kasvanut reippaasti nopeammin kuin maan keskimääräinen tohtoritutkinto, joka on vastaavana aikana vain noin nelin- ja kolminkertaistunut. Ala on ottanut vahvan kirin 1990-luvun puolestavälistä eteenpäin. Ahkerin kasvatustieteiden tohtorien tuottaja on odotusten mukaisesti Helsingin yliopisto, josta valmistui vuonna 2004 neljännes (19) alan tohtoreista. Lopuista yliopistoista miltei rinta rinnan astuivat maan suomenkieliset yliopistot – Tampereen, Jyväskylän, Turun, Joensuun, Lapin ja Oulun yliopistot – joiden saldo oli kymmenen tohtorin paikkeilla. Pitkässä juoksussa erityisesti Lapin ja Oulun yliopistot ovat saavuttaneet kilpakumppaneitaan, kun taas Jyväskylän yliopisto on hieman väsähtänyt ja Helsinginkin yliopiston suhteellinen johto hiven kaventunut.

Kasvatustieteiden tohtorien joukossa on myös monia aikuiskasvatuksesta väitelleitä tutkijoita. Väitellyt aikuiskasvatuksen ja –koulutuksen kentillä ovatkin vahvasti lisääntyneet, kun alan koulutusohjelmia ja oppituleja on perustettu Tampereen pitkän hallintakauden jälkeen Helsinkiin, Jyväskylään, Turkuun, Joensuuhun ja Lappiin. Kun olemme vakavasti astuneet elinikäisen oppi-

Risto Rinne
kuva: Vesa-Matti Väärä

misen maailmaan, haasteita ja mahdollisuuksia alan tutkijan töille tällä saralla riittää. Kuten tutkimusalan historia ja nykytila osoittaa, aikuiskasvatuksen väitöskirjoja ei puurreta kuitenkaan ainoastaan kasvatusalan piirissä. Oppimisen, koulutuksen, työn ja elämänkulun risteyskohtien tutkiminen edellyttää useimmiten poikkitieteistä tutkimusotetta, jossa mukana välttämättä on niin yhteiskunnallinen kuin humanistinen näkökulma.

Itseisarvoista tohtorintuotannon lisäämistä ja sen sitomista yliopistojen toiminnan rahoituksen keskeiseksi mekanismiksi on Väyrysen ja Eskolan tavoin pakko kysellä, etenkin, jos se sysää liikkelle vaatimusten ja tutkintojen arvonalennuksen. Mihin näitä kaikkia tohtoreita tässä maassa tai edes maailmassa tarvitaan? Ja onko toisaalta suomalainen tohtorituotantokoneisto rahoitukseltaan aivan liian vino kyetäkseen tuottamaan maahan riittävästi kasvatusalan, humanistisen alan ja yhteiskuntatieteiden korkeatasoisia tutkijoita? Mihin esimerkiksi menevät vuonna 2004 valmistuneet 306 luonnontieteen, 256 teknisten tieteiden ja 245 lääketieteen tohtoria? Kun Nokia-kin näyttää jo supistavan tutkimus- ja tuotekehityspanostaan. Ja kun esimerkiksi lääketieteessä jo puolet väittelee tohtoriksi, onko väistämättä niin, että nuo lääkäritohtorit ovat ensisijassa tutkijakoulutettuja eikä tavallinen hyvin käytännöl-

linen lääkärin ammattityö juuri kiinnosta ketään, tai ainakin tohtorit ovat siihen ylikoulutettuja? Täytyykö jo tavallisissa terveyskeskuksissakin alkaa tarjota lääkäreille houkuttimina "tutkimusvapaita", jotta töissä ylipäättään pysyttäisiin edes jokin aikaa, kuten ministeri Liisa Hyssälä on ehdottamassa?

Me vannomme tietoon ja tutkimukseen perustuvan "osaamisyhteiskunnan" nimiin. Me tahdomme olla tuottamassa "eurooppalaista tutkimusalueetta" ja Euroopasta "maailman kilpailukykyisintä tietotaloutta". Mutta onko samalla niin, että maisterin ja nyttemmin myös tohtorin tutkintojen arvo alkaa inflatorisoi-
tua kuin ylioppilastutkinnon aikanaan? Ja ennen kaikkea, kuka todellisesti kykenee vastaamaan tohtorituotannon laadukkuuden säilymisestä, jos tohtoreita tuotetaan massatuotantona liukuhihnalta pikavauhtia esisijaisena määränpäänä heistä saatava tuotantotuki?

Ehkäpä näinä yliopistollisen kvartaalitalouden aikoina tulisi toppuutella pikajuoksua ja turvauttava kansatieteeseen ja sen vanhaan kansanviisauteen. Hiljaa hyvää tulee.

Risto Rinne